

אגעד אנק

על פרשת השבוע

פרשת וישלח תשע"ו

© כל הזכויות שמורות למו"ל. אין לקרוא בזמן התפילה וקריה"ת

בס"ד, בכל ענייני הגיליון ניתן לפנות לדוא"ל: g.agedank@gmail.com

כה אמר עבדך יעקב עם לבן גרתי ואחר עד עתה (לב, ה)

כתב רש"י: "גרתני - לא נעשיתי שר וחשוב אלא גר, אינך כדאי לשנוא אותי על ברכות אביך שברכני הוה גביר לאחיק, שהרי לא נתקיימה ביי".

אמר יעקב לעשיו, אבינו יצחק ברכני "הוי גביר לאחיק", והרי לא נתקיימה ביי, דהיינו האותיות ב' י מתוך המילה "גביר" - לא נתקיימו, ונשארו רק שני האותיות ג' ו' שאני נחשב כגר. וזה מה שכתב רש"י לא נעשיתי שר וחשוב אלא "גר", וכו' שהרי לא נתקיימה "ביי".

עם לבן גרתי ואחר עד עתה (לב, ה)

וברש"י, "עם לבן גרתי ותרי"ג מצוות שמרתי". שואלים המפרשים איך קיים יעקב תרי"ג מצוות בחו"ל, הרי חלק מהמצוות שייכים רק בארץ ישראל?

בספה"ק "אמרי נועם" תירץ עפ"י המדרש (הובא ב'חמשה מאמרות' וב'דמשק אליעזר' ועוד) שיעקב שמר רק את השבת. והכוונה שהרי כל המשמר את השבת כאילו קיים כל התורה, ובוזה מיושב שאכן נחשב כאילו קיים את כל התרי"ג מצוות.

ב'חתם סופר' מתרץ ש'שמרתי' הוא מלשון 'ואביו שמר את הדבר', לשון ציפיה, שיעקב אמר שציפיה וקיומה לקיים את כל התרי"ג מצוות, והרוצה לקיים את המצווה ונאנס מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו.

עם לבן גרתי (לב, ה)

כתב רש"י, "גרתני בגימטריא תרי"ג, כלומר עם לבן הרשע גרתי ותרי"ג מצוות שמרתי ולא למדתי ממעשיו הרעים".

איתא במדרש (הובא ב'חמשה מאמרות' וב'דמשק אליעזר' ועוד) שיעקב שמר רק את השבת. ויש להבין איך עולה בקנה עם חז"ל ששמר תרי"ג מצוות?

עוד יש להבין, במה שכתב רש"י שיעקב אמר "ותרי"ג מצוות שמרתי", ונקדים, עפ"י מה שנסוּפּר, שאחזק בא אל הרה"ק רבי מאיר'ל מאמשינוב, וסיפר ששידך את בתו, והתחיל לשבח בפי הרבי את החתן, ואמר שהחתן הוא מתמיד גדול, אולם הרבי לא גילה שום סימני התפעלות, המשיך ואמר שהחתן מתפלל בהשתפכות הנפש ובדבקות, ושיש לו מידות טובות, והרבי לא מגלה שום סימן התפעלות. הוסיף אותו אחד ואמר שהחתן גם יודע לשיר יפה, כאן נענה האדמו"ר ואמר: הא, זה מעלה מיוחדת! והסביר: זה שהחתן יושב ולומד ומתפלל ושיש לו מידות זה לא שבו, זה מדיא, זה מהדברים שמוטלים על כל יהודי לעשות, אמנם, לשיר יפה זה כבר מעלה שלא מחוייבים בה וזה מעלה שאין להרבה אנשים...

ובאמת, שיסוד זה כבר איתא במי (חולין לו, ב) שיחזקאל הנביא אמר "ואומר אהה ה' אלקים הנה נפשי לא מטומאה ונבלה וטרפה לא אכלתי מנעורי ועד עתה ולא בא בפי בשר פגול" אומרת הגמ' שא"א להבין את הדברים כפשוטם, כי לא יתכן שמתפאר הנביא בזה שקיים התורה כפשוטו. לפי"ז נשאלת השאלה, מה השתבח יעקב אבינו שמר את התרי"ג מצוות? זה הרי חובה על כל יהודי!

ידועים דברי הרמב"ם (הלכות דעות פרק ו' ה"א) "דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר ריעו וחבירו ונוהג כמנהג אנשי מדינתו לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד כדי ללמוד ממעשיהם ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחשך כדי שלא ילמוד ממעשיהם הוא ששלמה אומר הולך את חכמים יחכם ורועה כסילים ירוע ואומר אשרי האיש וגו' וכו'".

ויצא אם כן, שלהיות חברת רשעים ולא ללמוד ממעשיהם, זהו בעצם נגד הטבע, א"כ, מובן היטיב שזה מה שאמר יעקב, "עם לבן גרתי" ומצד הטבע הייתי לומד ממעשיו, ואעפ"כ "תרי"ג מצוות שמרתי", וזהו אכן שבח גדול למאוד. (ראה כעין רעיון זה בספר "מחשבת מצוות")

בזה מובן גם כי המדרש הנ"ל, שהרי יעקב אבינו היה כל השבוע בשדה, ולא ראה את לבן, אבל בשבת חזר לביתו, יצא שבמשך ימי השבוע לא היה את הניסיון, רק בשבת, וזה מה שאמר המדרש, שבחודאי שיעקב שמר את התורה גם במשך ימי השבוע, אבל בשאר הימים לא היה בזה רבותא יתירה כמו בשבת, ועיקר גדלותו היה בשבת בחברת אותו רשע ולא למד ממעשיו.

ונסמך לכאן סיפור (מובא גם ב'להגיד') מעניין זה של ללמוד מהשני מזוית מעניינת: ר' דוניש מטלז' ז"ל היה מהגבירים הגדולים והיחידים שכספם לא אבד בעת המהפכה ברוסיה. הוא נשאר גביר והגדיל את רווחיו. שמו נודע כערליכער גדול ובעל חסד מפורסם. רבים וטובים היו נוקשים על דלת ביתו לצדקה והיו נענים ביד רחבה מאוד. הוא זכה להיות מגדולי תומכי התורה בדור.

סיפר ר' שלום שברדון:

כשהאלטער מנובהרדוק היה מגיע אליו לבקשת צדקה, ר' דוניש היה פוסע לעבר הכספת, ופוחה בצוהלה, ואומר: "קח ר' יוזל - ככל שתפויץ".

ור' יוזל היה לוקח!...

הוא עובדא שפעם הגיע אל ביתו תלמיד חכם מפורסם ובקש בתחנונים למען מטרה נעלה לאיזה דבר מצווה. הוא ביקש סכום מסוים (סכום גדול) אך ר' דוניש נתן לו הרבה פחות מהסכום שביקש.

אותו תלמיד חכם היה מאוכזב, וללא מחשבה נוספת שאל שאלה אישית:

כשר' יוזל מנובהרדוק מגיע לכאן, כך אומרים, אתה פותח לו את אוצרותיך ואומר

לו קח כרצונך. האם אני או המטרה שלשמה אני אוסף - פחות חשובים בעיניך?

ענה לו ר' דוניש, כשצלצלתם בפעמון וראיתי אתכם, הבחנתי שאתם לבושים בבגדים נאים, למה? יש לך סיבה פשוטה, התכוננתם הרבה בבית וגיהצתם את הבגדים כי הולכים לפגישה עם דוניש. וכשנכנסת, נתת לי ללכת ראשון, לא

התיישבתי עד שאני התיישבתי ולא התחלת לדבר עד שסימנתי לך, ולמה אתה מכבד אותי? כי יש לי כסף? אם כן, אמרתי לעצמי, אני לומד ממך שהכסף זה דבר חשוב ואשמור אותו אצלי. אבל כשר' יוזל מגיע הרי הוא נכנס לתוך החדר ומתחיל

מיד להטיף לי מוסר עם ניגון: דונישקע דונישקע מה יהיה איתך, לא הכל זה כסף. כשאני שומע את זה אני לומד ממנו שכסף לא שווה כלום, ואני נותן לו כמה שרק רוצה שלפחות יעשה עם זה חסדים...

עם לבן גרתי ואחר עד עתה (לב, ה)

וברש"י, "עם לבן גרתי ותרי"ג מצוות שמרתי. המפרשים מביאים שלכן אמר יעקב לעשיו ששמר על תרי"ג מצוות, היות שיצחק אמר לעשיו "והיה כאשר תרד וכו'"

שכאשר לא ישמור יעקב על המצוות יזכה עשיו בברכות, וכעת הרי בא עשיו על דבר הברכות. אמר יעקב לעשיו תדע לך שמרתי על תרי"ג המצוות, ואין ביכלתך לקחת ממני.

וניכר מכאן נקודה נפלאה בדרגת הענווה של יעקב אבינו, שאף כשהיה צריך להעיד על עצמו ששמר על המצוות לא אמר זאת בפה מלא: שמרתי על כל המצוות" אלא דרך רמז וגימטריא "עם לבן גרתי", שכן "ההלוח זר ולא פיר", ויעקב לא יכול להוציא שבחים על עצמו בפה מלא.

ויירא יעקב מאד ויצר לו (לב, ה)

יש להבין ממה פחד יעקב, ומהי הכפילות "וירא" ו"יצר"? וברש"י - וירא שמא יהרג וייצר שמא יהרוג את אחרים.

ה"מלבי"ם פירש וכן הוא ב"אהבת יונתן", שכשהרגיש יעקב שיש לו מורא בליבו, מיד "ויצר לו" על כך שהוא מתירא, ודאג על שאינו שלם במידת הבטחון.

הרבה מהמפרשים תרצו ש"אחרים" היינו רבי מאיר, שיצא מבני בניו של עשיו. וחשש יעקב שמא יהרוג הוא את "אחרים" שאם יהרוג את עשיו לא יוולד רבי מאיר.

ב"אמרי שפר" מבאר לפי הנ"ל, שהרי יעקב קנה את הבכורה מעשיו, והיה זה קנין על "דבר שלא בא לעולם", שהרי עדיין לא היה עבודה בבית המקדש, ורבי מאיר הוא

ס"ל שקנין שבדבר שלא בא לעולם קונה (בבמות צג), ויעקב אבינו טען ש"קיים לי" כרבי מאיר, אבל כעת שאם יהרוג את עשיו, ממילא לא יצא ממנו רבי מאיר, וממילא

תיבטל המכירה.

ואילו בכלי יקר מפרש שיעקב ידע שעשיו אמר "יקרבו ימי אבי למות ואהרגה את יעקב אחי", וכיוון שראה יעקב שעשיו בא להרגו, חשש שאולי כבר נסתלק יצחק, וזה

הכוונה "וירא יעקב" מעצם זה שעשיו רוצה להרגו, "וייצר לו" שמא מת אביו יצחק.

כתב רש"י "ויירא שמא יהרג, ויצר לו אם יהרוג הוא את אחרים".

אפשר לבאר על פי מעשה שמביא רבינו ה"בן איש חי", שפעם היה במלך צרפת, שהיה לו יועץ חכם חוזה בכוכבים ובקי בצאטגניות, והיה מגיד לו תמיד נסתרות ועתידות, והמלך היה מאמין בו מאוד לרוב חכמתו, ויעשיריה ויכבדהו, והנה יום אחד

נהפך לב המלך עליו, על ידי הולכי רכיל שדיברו לשון הרע על היועץ מרוב קנאתם בו, שכאלו יקשר היועץ קשר עם אויבי המלך להדיחו ממלכותו, ותיכף גזר אומר להביא לפני את הוועץ וצוה בדעות להיכנס עמו בדברים טרם יהרגו כדון מורד במלכות.

והנה כאשר הובא החוזה בכוכבים לפני המלך, פנה המלך בשאלה, האם יש בידך לחזות מה צפוי לך בעתות כאלה? ויאמר החוזה יש ויש, אמר לו המלך, אם כן הגידה נא לי יום מותך, ויבהל החוזה מאד שהרגיש כי רעה נגד פניו, ויתבונן לחשוב במשטר

הכוכבים בלוחות שלפניו, ויעש כן בחכמה למראה עיני המלך כאילו הוא רואה

במשטר הכוכבים והמזלות, ואחר איזה רגעים השתנו פניו והנה אימה חשכה גדולה

נופלת עליו ויאמר למלך: אדוני המלך, הכוכבים גילו לי כי סכנה גדולה מרחפת על ראשי, אולם צר לי מאוד כי על ידי הכוכבים נודע לי שיום מותי יהיה לפני יום מותו

של המלך ג' ימים, ולא על עצמי אני דואג אלא על אדוני המלך, כי קרב קצו וקץ ממלכתו האדירה...

ושתונם המלך למשמע אזניו, כי דברי החוזה הטילו עליו אימה ופחד, ויירא לנגוע בו, ואז הוציא לאור משפטו ויצא זכאי לפני המלך, ואדרבה, שם המלך משמר ללוות

את היועץ בכל אשר ילך, כי האמין שדברי חזונו יבואו באחרית הימים, ועל זה נאמר קהלת ז' ג' "החכמה תחיה בעליה". והנמשל, הנה ידועים דברי חכמינו (סוטה י"א)

שרבקה נתנבאה שיעקב ועשו ימותו ביום אחד כמו שנאמר "למה אשכל גם שניכם יום אחד". לכן פחד יעקב שמא יהרוג את אחרים שאם יהרוג את עשיו, הרי גם הוא

ימות. (לבוש יוסף בשם הגר"ע יוסף זצוק"ל)

ויאמר אם יבוא עשו אל המחנה האחת והכהו והיה המחנה הנשאר לפליטה. (לב, ט)

על מה הוסיף יעקב שהם ישראו לפליטה?

בספר **חונת התורה** תירץ כן: דהנה איתא במדרש שמחנה אחת היתה רחוקה ממחנה השניה מהלך יום. וידוע שיעקב הלך בהמחנה הראשונה. והנה רבקה אמרה למה אשכל גם שניכם יום אחד שיעקב ועשו ימותו ביום אחד. אם כן לפי זה אם יהוג עשו המחנה ראשונה ויעקב בתוכם אם כן ימות עשו גם הוא קודם שיבא להמחנה השניה. דהא עד מחנה השניה היה דרך מהלך יום והוא עלול שימות ביום אחד כנזכר לעיל. אם כן יהיה המחנה השניה על כרחו לפליטה. (**חונת התורה**) עוד יש במפרשים: שהיות ותפילה עושה מחצה, ידע שמחנה אחד וודאי ישאר.

ויאמר שלחני כי עלה השחר (לב, כז)

וברש"י, שהגיע זמנו לומר שירה. בספה"ק **עבודת ישראל** הביא לבאר, שידוע שהשטן בעצמותו אינו רוצה שישמעו לקולו ושיחטאו, אלא שתפקידו הוא לפתות את האדם, כדי שיתגבר האדם ויקבל שכרו על זה, ואם מפתה אדם לעבור עבירה, תקוותו שהאדם לא ישמע איליו, ואם האדם נכשל, הרי זה מצערו.

והנה כאן יעקב אבינו שהיה בעל כח גדול, ובכל זאת לא השתמש בזה לשום תאוות, וכעת שנלחם עמו בפנים בפנים, והתגבר על היצר, הרי שהמלאך שמח שמחה גדולה למאוד, שיעקב אבינו עמד בצדקתו ונצחו, וממילא הגיע זמנו לומר שירה על שיעקב אבינו נצחו.

מאוצרות המגידים

וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו ארצה שעיר שדה אדום (לב, ד).

וישלח יעקב מלאכים, מלאכים ממש, ב"ר (רש"י). ובפ"ת (כאן) מביא מהילקוט, שהיה מבקש לשלוח שלוחים אל עשו ולא היה אדם רוצה לילך שהיו מתיראים, עמד ושלח מלאכים.

הנה לפנינו דבר פלא, עשו נפגש עם מלאכים ממש - ואינו מתיירא מהם כלל! ואם היה עשו כפי המצטייר בעינינו, כגס ושפל, הרי שהיה צריך להתיירא ולפחד מפגישת המלאך, ומנחיש מפי הארץ נראית פגישת אדם עם מלאכים.

פגישת עם מלאכים

מעשה בהפץ חיים זצ"ל אשר סיפרו בעצמו לפני תלמידיו, ור' שלום מאיששוק - שהיה בין השומעים, סיפר זאת לר' ברוך בער זצ"ל, ואנו שמענו את כל המעשה מפלוגי שנחבא בחדרו של ר' ברוך בער בעת שר' שלום מאיששוק סיפר זאת.

וכה סיפר הפתח חיים:

בהיותי בן חמש עשרה שנה, פתח הח"ח, נסעתי ללמוד בישיבתו של ר' נחומקא הורודנער זצ"ל, והבחנינו התלמידים שמדי לילה לאחר חצות, היה נעלם ר' נחום לזמן מה, וכאשר בדקו אחריו, מצאו שהולך הוא לביהכ"ס שבעיר שהיה באותה שעה ריק מאדם. נפשי הרבי זצ"ל, והנה ר' נחומקא עלה על הבימה, והכניס ידו אל אחת התיבות של לאותו ביהכ"ס לתפילת ערבית, וכשכל הקהל שבו לביתם נחבאתי בעזרת נשים מתחת הספסל, עד שנעל השמש את בהכ"ס והלך לו.

בשעת חצות ליל, ששמעתי את קול חריקת המנעול, והבנתי כי הרבי נכנס כעת לביהכ"ס, רעד חלף בגופי, התבוננתי בדריכות מבעד למחיצה לראות להתבונן במעשיו של הרבי זצ"ל, והנה ר' נחומקא עלה על הבימה, והכניס ידו אל אחת התיבות של ה"שמות" שעמדו שם, ומוציא ממוכה איזה ספר, וכנראה שהיה זה ספר קבלה, והחל מעיין בו.

וכאשר החל ללמוד בו ראיתי לפתע אש סביבותיו... רעדה אחזתני ורציתי לצעוק - גוואלד, עס ברענט א פייער! (הצילו! אש מתלקחת!) אך הרגשתי שלא מדובר באש טבעית, עמדתו אפוא שתיקתה ולא הואצתי הגה, אך רעדתי ושיני דא לדא נקשו, מספר הח"ח, וחשבתו שנשמתי פורחת ממוכי! מרוב פחד!

כך נמשך הדבר כשעה שלימה, וכאשר סגר את הספר נעלמה האש! לגודל המראה הנורא הלזה - מסיים הח"ח את סיפורו, לא היה בכוחו לעמוד על רגלי והמשכתי לשכב על הספסל עד אור הבוקר, כשכל גופי רועד מפחד המראה הגדול.

הנה לפנינו מושג מה על חזיונות שממשי... ואין הרגיש הח"ח בעת שראה רק את האש! אכן ראיית מלאך ממש, שזהו כבר חזיון יותר נורא, הלא הפחד והמורא, גדול שבעתים!

ואל תאמר אשר רק בדורותינו אנו הפחד הוא כה רב, אלא אפי' בדורות הקודמים שהיו רגילים לראות מלאכים, היה פחדם ומוראת מראות מלאך לאין ערוך, וכפי שמצאנו בדוד המלך ע"ה.

"והמלך דוד זקן בא בימים ויכסוהו בבגדים ולא יחם לו" (מלכים א, א), ופירש רש"י, לפי שראה את המלאך וחרבו שלופה בידו, נצטן דמו מיראתו, ואף שראיית המלאך שראה דוד היה שנים רבות קודם, הנה לגודל המורא, לא מש המחזה מדוד כל ימיו, ואף בעת זקנותו עדיין פוחד הוא ודמו צונן!

עש אינו מתירא מן המלאכים

כעת נשוב לתחילת דברינו ונתאר זאת לפי מושגי זמנינו... הנה יושב לו עשו במשרדו... שקוע במחשבות מלחמה הניצבת לפניו עם יעקב אחיו... וכדרך העולם העמיד לו שומרי ראש מגיבורי החיל, לימינו ולשמאלו... ואף סגור ומסוגר בכמה דלתות... ושאר חייליו עומדים נצבים ודרוכים סובבים בחצר לשמור הפתח...

ולפתע רואה הוא לגנב עיניו - מלאכים ממש!... [שהרי אין עיכוב חומרי לפנייהם ובודאי שלא הזקקו להכנס דרך הפתח לאחר "סידור פגישת" עם עשו...] והלא תיכף בראותו אותם לפניו, היתה צריכה בהלת מות לאחוז בנפשו, וליפול מכסאו ארצה מתעלף מפחד!...

אך לא כך אירע, עשו לא הוכה בהלם, ואף לא נתקף בפחד... ואדרבה! נשאר עומד באדישותו ושלותו, ואף השיב כנגדם בתשובת מלחמה! כמבואר בפסוק - "וישובו המלאכים אל יעקב וגו' וגם הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו".

הרי, שאותו עשו הנדמה בעינינו לאדם שאינו משיג דברים מרוממים, ואינו אלא רשע פשוט ובוזה, אשר שפת המקל שפתו, הראה כוחו שאינו נרתע גם ממלאכים!... ולא עוד, אלא שדוקא דברים גבוהים שהבנתם תלויה בדקות ובעדינות הנפש, הם שהרתיעו את עשו! וברמיזה קלה כבר הבינם, כמבואר ("במד"ר ע"ה), ואף יעקב היה מוכיר לעשו שמו של הקב"ה כדי לייראו ולבהלו, וכתב "כי על כן ראיתי פניו כראות פני אלוקים" וגו'.

הנה למדנו, כי אף מי שמשתעשע עם מלאכים, ולא רק שמשתעשע עם מלאכים אלא גם מתירא משמו של הקב"ה כמו שלמדנו מדברי המדרש שיעקב היה מזכיר את שמו של הקב"ה כדי לבהלו, עם כל זה יכול להיות - עשו הרשע!!!

הארכן בכל הענין יען כי חושבים העולם שעשו הרשע אינו שייך לנו... כלומר שאנו אין לנו צורך ללמוד מעשו ולהיזהר על עצמנו, כי אין ענו עומדים בדיטא התחתונה כעשו הרשע... אלא אדרבה עשו היה בעל השגה, ועם כל זה עשה מעשה רשעות! כך יש אנשים

שרוצים לעשות מעשה צדקות ולבסוף עושים מעשה רשעות, מחרפים ומגדפים... והכל לשם שמים... אם אי יודעים אנו שעם כל ה"לשם שמים"... ואף אם ראיית מלאכים ופחד משם ה', וכו', אפשר להיות עשו הרשע, אזי יודעים אנו שיש להיזהר!...

רשע לשם שמים

כוונתנו בזה, על מעשים נבזים מלאי רשעות, שמצופים מבחוץ עם יראת שמים יוקדת שמביאה לעשייתם!

והנה דוגמא לדבר - מעשה שהיה.

בבהכ"ס אחד אירע ב"שבת זכור" שהבעל קורא הקבוע נעדר לאונסו, חפשו המתפללים ותרו בעל קורא זמני שימלא מקומו של זה הקבוע, לבקשת המתפללים נותר נער צעיר, שלא מכבר מלאו לו י"ג שנים, שידע הקריאה, ועלה אל הבמה וקרא את הפרשה, הלך הלק למישרים, עד שהגיע למפטיר - פרשת זכור! כאן הופרה הדומיה ונעצרה המשך הקריאה, לקולו הרועם של אחד מן המתפללים שחשש לצאת ידי חובת הדאורייתא, על סמך חזקה דרבה גרידא, וגער בנער לעיני כל, אתה לא "גדול"! רד מהבימה.

כאן כמה סערה בין המתפללים, חלקם הצטרף ל"חששות" וחלקם טענו שאין חשש, ובתוך כך מביט "הצדיק הגדול הלזה"... אל פני הנער לראות ולבדוק אם "גדול" הוא... היש לו חתימת זקן אם לאו, ואילו חלק מן הציבור טען, כי החושש בדבר ייצא לחדר סמוך וישמע שם ה"זכור" מפי מבוגר שנתמלא זקנו, אבל לא על חשבון נער צעיר שעשה עמנו טובה בעת שנעדר הבעל קורא הקבוע.

זה בכה וזה בכה... ובנתיים הנער שהטיב עם הציבור, נהפך כתצוגה לעין כל, לדיון הלכתי מעמיק... וצבע פניו משתנה לפיפות, וכדאמרו בגמ' על המתבייש ברכים אזיל סומקא ואתי חיזורא, ופני הנער חפו.

סוף הדבר היה שה"צדיק" המחמיר דגן, בעזותו גבר על כל הטענות שלא לבייש יהודי, ולא נותר בידי הנער ברירה אלא לרדת מן הבימה, ו"היורא שמים" דגן נעמד במקומו ומחה את זכר עמלק בקריאת הפרשה, בעוד שזה עתה בייש יהודי ב"הידור נפלא", רח"ל, כאילו היה הנער מומע עמלק שמתמלא זקנו... כך נראה אותו בעל קורא החדש: עשו לייט זכור! (עשו קורא זכור)...

שפתיים דולקות - ולב רע

כך נראה "רשע לשם שמים"... בפיו מתהדר על הידור מצוה ואילו מעשיו, הם מאלו שאין להם חלק לעוה"ב! ואכן כינויו הנ"ל הולם אותו, כאשר הוא מזכיר את עשו, שאמר בו הכתוב: "כסף סיגים מצופה על חרש שפתיים דולקות ולב רע!" ששפתי דולקות לקיים מצות מחיית עמלק, אבל "לב רע", שלבו לב רע לעשותו על חשבון נער צעיר.

מעשה מחירד נוסף שמענו מעד ראייה שנוכח בעת מעשה, מעשה זה אף הוא כקודמו שמוטב שהיה משל ולא נמשל... אך עולה על הראשון בכך שכבר הובא כל המעשה בדבריו של ר' ישראל בא' ממאמריו, ובעוד שר' ישראל הביאו כמשל בעלמא שמהו אנו לדאבונו שהיה זה בפועל ר"ל!

פלוגי שהיה נמוך קומה מאוד, נודמן לירושלים ושחח עם כמה אברכים על ענין מה, בעודו משוחח עמם נודמן למקום יהודי "ירא שמים" "ומהדר במצוות"... ומשראה את נמוך הקומה, נוכח בהלכה המחייבת לברך ברכת משנה הבריות, והמחמיר הלזה שהיה גם בר אוריין כנראה, העלה ברעיונו "הידור נפלא" ניגש אל נמוך הקומה, נטלו בידיו והגביתו - כדן "פצצא דמצוה" שמצוה לטול ביד!... בנוסף ל"מעלותיו" היה אף "מחבב" ומדקדק בברכות השבח, ומפני כך החל להתנענע בסילודין לכוון לבו אל הברכה לקילוס עילאה, ובעוד שהנמוך קומה המסכן, מנוענע ביד "הצדיק" כאילו לולב הוא ביד מהדר במצוות, פתח את פיו "בשפתיים דולקות", ובירך ברוך אתה ד"... משה הבריות!...

אין מן הצורך להאריך בגנות הענין, רק נוסחי, שמן הסתם מעשים "חומרות" כעין אלו ודומיהם אינם מצויים אלא כשנעשים בפני אחרים... להתכבד בעינייהם להיחשב כיר"ש, ואותו פלוגי שהוריד את הנער מן הבימה לחומר בקריאת התורה, נוכל לבדוק ולתהות על קנקנו באם הוא יתפס באינו שאלה הלכתית, האין תהיה תגובתו... וכן אותו פלוגי המהדר "בברכות" השבח כשרואים אותו בני אדם ועל דמו של יהודי נכלם, האם מהדר בין הוא בין כותלי ביתו כשאין איש רואהו, בברכת אשר יצר ג"כ?!

עשו הרשע אף הוא כן, לפני אביו מחפש להתכבד ולהראות רוב צדקותו, לפיכך מרמזה ושואל כיצד מעשרין את המלח... אך בלבו פנימה מקוננת המחשבה "יקרבו ימי אבל אבי", וכבר דימהו חז"ל לחזיר שפושט טלפיו ואומר כשר אני! ויש להטעים הדבר במשל החזיר, שהמחמיר דוקא כשרואים אותו אחרים - דומה הוא לחזיר, ומשום שהחזיר ידוע לכל כי אינו כשר, אך בכ"ז החזיר פושט טלפיו, וחושב להשתבח ע"י כך בפני רואיו על כשרותו, אך כמה מחשך הוא - שאינו אלא חזיר...

כמו"כ המהדר בחומרות וחושב להתכבד על הידוריו וכשרותו בקלון חבריו דומה הוא לזה ממש, שהוא עצמו אמנם אינו רואה וחש בנגע עצמו, אך העומדים כנגדו רואים ומראים באצבע שאינו אלא אדם הדומה לחזיר!...

(שבת שלום)

נשאלתי שאלה, ואני מודה: לא ידעתי את התשובה. התורה הקדושה מספרת שעשו לקח כל אשר לו והלך לשעיר "מפני יעקב אחיו" (בראשית לו, ו). פירש רש"י: מפני שטר חוב של גורת "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדם וענו אתם" (בראשית טו, יג), ונדחה לנצח. כי אמר: אלך לי מאכא, אין לי חלק לא במתנה שנתנה לו הארץ הזאת, ולא בפרעון השטר!...

וקשה, לפי זה. שהרי שבת לוי לא נשתעבדו במצרים (שמות רבה, ב, כ) ולא פרעו את השטר, ויש להם נחלה בארץ. שכך אמרו במשנה (מעשר שני פ"ה הי"ד, ונפסק ברמב"ם) שלוי מביא בכורים וקורא, לפי שיש לו נחלה בארבעים ושמונה ערי הלויים (יעוין בתוספות וצ"ח לברכות כ"ע"ב, "כפות תמרים" סוכה לח ע"א, "מגן אברהם" קפו, א)!

ועוד: לפני מתן תורה נאמר: "וישלח משה את חתנו ויכל לו אל ארצו" (שמות יח, כז), ואמרו על כך בדרש (פסיקתא דרב כהנא יב, טז): זהו שונאמר: "לב יודע מרת נפשו", ולפיכך "בשמחתו לא יתערב זר" (משלי י, ז). אמר הקדוש ברוך הוא: ישראל היו משועבדים בט"ס ולבנים במצרים, ויתרו יושב בתוך ביתו השקט ובטח ובא לראות בשמחת התורה העו? בני? לפיכך: "וישלח משה את חתנו!" -

יתרו לא זכה להיות נוכח בקבלת התורה, משום שלא היה בשעבוד חומר ולבנים במצרים. ובני שבט לוי, לא זו בלבד שזכו להיות, אלא משה רבינו הוא מנהיל התורה, ואהרן ובניו במחיצה הקרובה ביותר אל ההר (רש"י שמות יט, כד). ולא עוד אלא שישאל חששו שעיקר התורה לבני לוי נתנה (רש"י דברים כט, ו). והרי לא היו בשעבוד חומר ולבנים!

שאלה קשה!

שבתי לביתי, ועיינית, ומצאתי את התשובה.

שאלה המתעוררת בפסוקים נוגעת לדבריו של עשו ליעקב. יעקב אבינו שולח מנחה לעשו, והנה הוא רואה את עשו בא. הוא חוצה את העם שאתו לשניים, מעמיד את הילדים כל אחד במקומו, ומתקרב לעבר אחיו עשו.

המפגש המתואר בפסוקים מתחיל בין יעקב ועשו (שם ד): "וירץ עשו לקראתו ויחבקו ויפל על צוארו וישקוהו ויבכו". לאחר מכן מתבונן עשו ורואה את הנשים ואת הילדים אשר שייכים ליעקב. אז שואל עשו (שם ח): "מי לך כל המחנה הזה אשר פגשתי". משיב לו יעקב: "למצא חן בעיני אדני".

כששומע זאת עשו הוא מגיב: "יש לי רב... יהי לך אשר לך", ורש"י מפרש: "כאן הודה לו על הברכות".

כל הענין כולו תמוה ביותר: במשך שלושים וארבע שנה זועם עשו על יעקב ומתכנן לנקום בו באופן הגרוע ביותר.

מלבד ענין גזלת הברכות, נוטר עשו עוד 'חשבון' ישן עם יעקב על שנטל ממנו את הבכורה בהיותו בן חמש עשרה. מהספור על הבכורה על הברכות עברו ארבעים ושמונה שנה. ארבע עשרה שנה שהה יעקב בשיבת שם ועבר ועוד עשרים שנה בבית לבן אם כך, הרי אלו שמונים ושתיים שנים רצופות של כעס וטינה!

בארבע עשרה שנות למודו של יעקב בשיבת שם ועבר המתין עשו בשקט, בעשרים השנים שבהם שהה יעקב אצל לבן הוסיף עשו לחכות.

סוף סוף הגיע הזמן להשיב לו מנה אחת אפיים על גזלת הברכות. לשם כך הוא גייס ארבע מאות שכירי חרב, ציד את כולם במיטב הנשק, ורבי קלצ'ניקוב ביד ימין ואם שש עשרה בשמאל... ומדריך אותם לירות עד שיביאו לו את גלגלתו של יעקב...

במהלך הדרך כולה הם צועדים נחושים לנצח ב"קרב החיים" הצפוי מול יעקב שנוא נפשו של עשו. אפילו המנחות שנשלחות בזו אחר זו לעברו, אינן מצליחות לשכך את עצמת השנאה.

והנה מגיע רגע המפגש המיוחל...

בא עשו, נופל על צוארו של יעקב ושואל: "מה שלומך?... האם יודע אתה מדוע באתי? - הגעתי לאחל לך כל טוב, והברכות המדוברות, ובכן - שיהיו שלך, אחי. יהי לך אשר לך...". הייתכן?!

למצוא חן בעיני אדוני...

עשו שואל את יעקב: "מי לך כל המחנה הזה אשר פגשתי", ויעקב עונה: "למצא חן בעיני אדני".

את שאלתו של עשו מפרש רש"י בשני אפנים: על פי הפשט - זו המנחה ששלח יעקב, ולפי זה מובנת תשובת יעקב: המנחה, אכן, הגיעה כדי למצוא חן בעיני עשו ולשכך את כעסו.

על פי הדרש, אומר רש"י, באותו לילה שבו נאבק יעקב עם מלאכו של עשו, גם עשו ואנשיו לא ישנו. כת של מלאכים הגיעה אליהם והחלה לדחוף אותם אחורה, תוך כדי מכות עזות. מכות ממלאך, הן המכות הגרועות ביותר, משום שאפילו לא יודעים מהיכן הן הגיעו, ואין להתגונן מהמכה הבאה...

"מי אתם?", שאלו המלאכים, ומשמעו שאלו הם אנשי עשו אמרו: "הכו הכו". המכות היו כי נוראות, עד שאנשי עשו החלו לצעוק: "עזבו אותנו, האם יודעים אתם מיהו עשו? בנו של יצחק...", אולם המלאכים המשיכו להכות. "עשו הוא נכד לאברהם אבינו", ניסו האנשים לומר, אך המלאכים הוסיפו להכות, לבסוף צעקו: "עשו הוא אח של יעקב", ובאותו רגע אמרו המלאכים: "אם כך, הרי אתם משלנו... סליחה, זו טעות...", ועזבו אותם לנפשם...

רק נעלמו אלו, והנה הגיעה כת נוספת, שוב חוזר המעשה על עצמו. הם זוכים למכות ודחיפות, אומרים שהם אנשי עשו, והמכות רק מתגברות, מניסים להתלות בזכותם של יצחק ושל אברהם, ללא תועלת. רק כאשר הם מזכירים את יעקב, עוזבים אותם המלאכים לנפשם.

כל היה במשך הלילה כולו. לכן, מיד כאשר נפגש עשו עם יעקב הוא שואל אותו: "מי היו כל המלאכים שנפגשו אתי? מה פשר המכות הללו שקבלנו במשך כל הלילה האחרון? כל האנשים שלי מגובסים...".

עונה לו יעקב: "למצא חן בעיני אדוני..."

לפי מדרש זה תשובת יעקב איננה מובנת: האם המכות נועדו כדי למצוא חן בעיני עשו? כדי להשיב על הקושיות הללו, עלינו לייצן בשרשי השנאה העצומה שרחש עשו ליעקב ולהבין את פשרה.

מדוע חשב עשו שהברכות מגיעות לו?

שנאתו של עשו ליעקב נובעת מלקיחת הברכות על ידי יעקב, ועלינו להבין, האם עשו הינו בעל הבנה דלה כל כך שלא הצליח להשיג בשכולו שיעקב הוא איש צדיק, וישב אהלים ועוסק בתורה, ומשום כך מגיעות לו הברכות על פי דין?!

וצריך לומר, שעשו אחז בהשקפה שונה וסבר כי אדרבה, דוקא משום שיעקב לומד תורה ואינו עוסק ביישובו של עולם - לא מגיעות לו הברכות. שהרי עשו היה אפיקורס והיה אומר (סנהדרין צט ע"ב) "מאי אהנו לן רבנן?" - מה התועלת שיש לנו מלומדי התורה?

הוא החזיק בדעה שיעקב מבזוז את זמנו ביישוב על התורה ועל העבודה... כפי שהמשכילים היו נוהגים לקרוא ללומדי התורה: "בענק קוועצ'ערס", כלומר: לוחצי ספסלים, לפיכך, בהתאם להשקפה זו, היתה לקיחת הברכות על ידי יעקב עוול משווע! הוא באמת לא חשב שהברכות מגיעות ליעקב! ומכאן מקורה של השנאה היוקדת כלפי יעקב.

כך חכה עשו ליעקב כדי להנקם ממנו במשך שמונים ושתיים שנה.

הכל היה טוב ויפה עד ללילה האחרון לפני המפגש עם יעקב... עשו צעד בראש קבוצה גדולה של ארבע מאות איש לפגוש את יעקב. ואז, רגע לפני המפגש המיוחל שבו סוף סוף "יסגור חשבון" עם אחיו על כל מה שעולל לו, הוא סופג מכות נמרצות מן המלאכים. הוא אינו יודע מי הם. אנשיו מדברים על לבם של המלאכים שיניחו לו. רק לבסוף כשאומרים למלאכים שהוא אחיו של יעקב, אמרו המלאכים: "אם כן משלנו אתם", והניחו לעשו.

רגע זה חולל אצל עשו טלטלה בכל תפיסת העולם שלו. עד עתה סבר כי אין ערך ללומדי התורה, "מאי אהני לן רבנן", ומתוך נקודת מוצא זו השתית את חייו: הוא בז לבכורה, הוא סרב לתמוך ביעקב הלומד תורה. והנה עכשיו באו המלאכים והכו על קדקדו: דע לך שבשעה שיעקב לומד תורה, אתה מפסיק לקבל מכות.

באותו רגע לא נדרש עשו 'להאמין' בתורתו של יעקב, אלא ידע זאת באופן הברור ביותר. הוא הבין וראה בעיניו, שכאשר הוא מזכיר את היותו אחיו של יעקב, לומד התורה, הוא מפסיק לקבל מכות.

בספרים הקדושים מובאים דברי הוזהר הקדוש (ח"א כז, א) על הפסוק: "וימרו את חיייהם בעבודה קשה בחמר ובלבנים ובכל עבודה בשדה" (שמות א, יד), "בעבודה קשה" זו קושיא. "בחמר" זה קל וחומר, ו"בלבנים" בלבון ההלכה, "ובכל עבודה בשדה" זו ברייתא. והענין שכאשר פיתה פרעה את ישראל לבוא ולעבוד, לא באו בני לוי (שמות רבה ה, טז) משום שקבלו עליהם עול תורה, וכל המקבל עליו עול תורה פורקים ממנו עול מלכות (אבות פ"ג מ"ה), ולפיכך נפטרו מעבודת הפרך ("שפתי כהן" במדבר א, טז). עכשיו הכל מובן -

עשו הלך להר שעיי לרעות את מקנהו, ויתרו ישב שוקט בביתו. אבל בני לוי היו במצרים, אלא שהמירו את העבודה הקשה בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה בעמל תורה מקושות ולבון הלכה. היש עוד פלא בכך שבמתן תורה זכו למלאו הקירבה, והם נהנים מיובל הארץ המובטחת בלי תורה!

במדרש (בראשית רבה ס, ב) כינו את אליעזר עבד אברהם בכינוי: "עבד משכיל" (משלי יז, ב), ובארו: ומה היתה השכלתו, אמר: "כבר קללתו של אותו האיש בידו". שהיה בן כנען, שנתקלל: "אורו כנען, עבד עבדים יהיה לאחיו" (בראשית ט, כה). ואז, "שנא יבוא כושי אחד או ברבר אחד וישתעבד בי, מוטב לי להשתעבד בבית הזה" - בבית אברהם. ואיזה שעבוד, להיות דולה ומשקה מתורת רבו (וינא כח ע"ב), זקן ביתו המושל בכל אשר לו (בראשית כד, ב) - "ולא בבית אחר"!

כמה נפלאים דברי רבי יהודה הלוי זצ"ל: "עבדי הזמן, עבדי עבדים הם. ועבד ה' הוא לבדו חפשי", שהרי "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה" (אבות פ"ו מ"ב), "ועל כן, בבקש כל אנוש חלקו, חלקי ה' אמרה נפשי!" (איכה ג, כד).

במקום להיות עבד לעבדים - ובכלל זה עבד לציריו ומאוייו - נהיה בכלל "עבדך מלך, כמלך!" (שבועות מז ע"ב).

אברהם אבינו היה לעבד ה', וזכה לחיים שהם מעין עולם הבא (בבא בתרא יז ע"א). אליעזר היה לעבדו, ונכנס עמו לגן עדנו, ולקבלת רבותיו נכנס לגן העדן בחייו (ילקוט שמעוני בראשית כד)!

וברירה זו נצבת בפני כל אדם -

זכה אדם והוא בגן העדן, ואת ה"לעבדה ולשמרה" הוא מקיים בלימוד התורה ושמירת מצוותיה. לא זכה, מגרש הוא עצמו מגן העדן, ואת ה"לעבדה ולשמרה" מקיים הוא בגורת "בועת אפיך תאכל לחם", ובעצבון יאכלנה כל ימי חייו, כפליים כיולדה רחמנא לצלן!.

ונספר -

עיר המלוכה וינה היתה מקום מושבם של טובי הרופאים, גדולי הפרופטורים בעולם. המונים נהרו ובאו למצוא מזור לתחלואיהם, בהם רבים שהפרוטה אינה מצויה בכיסם. הבריאות מעל לכל, "וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו" (איוב ב, ד), יוציא לרופאים ולתרופות. אבל לדמי אכסניה לא חששה ידם. היה בויה יהודי אמיד, שזכה במצוה זו. ביתו היה פתוח לרוחה, שימש אכסניית חיים לכל חולה וסובל, אף עזר להם בכספו ויצר קשרים עם הרופאים המומחים ובתי החולים. ביתו היה כמדבר, אכסופה הגדולה, הפקר לכל. הוא שמח בכל אורח, ראהו כדורון השלוח ממרום. אבל לאשתו, זה הפריע. נכספה לפרטיות, חשה כאלו התגוררה בבית נתיבות הומה, דחקה בו שישים לזה קץ.

נקלה ככף הקלע, אוי לו אם ישמע ואיו לו אם יסרב. באותם הימים, תחילת אלול שנת תרפ"ג, התקיים בויה מעמד אדיר של כבוד התורה, נערכה בה הכנסיה הגדולה הראשונה של אנדות ישראל, בראשות ה"חפץ חיים" זצ"ל שנשא בה את נאום הפתיחה. החליט לעלות לאכסנייתו של החפץ חיים ולשאול בעצתו. ככלות הכל, חסד מתחיל בבית. "צדק משלך, ותן לו" (בבא בתרא פח ע"ב), דלא מקרי צדקה, אלא הנותן משלו (תוספות קדושין ח ע"ב). אולי באמת אין לו רשות לעשות חסדים על חשבון הבית, "ביתו זו אשתו" (ריש יומא) -

בעל האכסניה של ה"חפץ חיים" הכירו. אמר שה"חפץ חיים" סועד עתה פת שחרית. יכניסו אל הטרקלין, ולאחר הסעודה ישטח מבוקשו. עלה, ועמד מן הצד. ה"חפץ חיים" אמר כהרגלו מזמור 'ה' רועי, לא אחסר' (תהלים כג), כפי שפסק ב"משנה ברורה" (סימן קע, א), "שהוא מדברי תורה ותפלה על מזונותיו", וסיים בפסוק: "אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי, ושבתי בבית ה' לארך ימים". פתח ואמר: הפתגם השגור אומר, שהטיפש עושה גם מזהב אשפה, "איהוה שוטה, המאבד מה שנותנים לו" (הגיגה ד ע"א), ואלו הפיקח עושה גם מאשפה זהב -

מעניקים לאדם עושר, זהב. אם פקח הוא, עושה בו צדקה וחסד ותומך תורה, והזהב הופך לאוצר נצח. אם טפש הוא, מרבה בו מעדנים ותפנוקים, ועושהו לאשפה...

ומעניקים לאדם אשפה, רחמנא אלק, נקצבים לו יסורים, ה' ירחם. "העולם הזה, נוה התלאות" (ספר הישר, שער ו). אם פקח הוא, יעבור אותם בחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל" (אבות פ"ו מ"ח), כי "אין לך אדם בלא יסורים, אשרי מי שישוריו באים עליו מן התורה" (בראשית רבה צב, א). וכמו שאמרו (בסנהדרין צט ע"ב) על הפסוק "אדם לעמל יולד (איוב ה, ז), הכל עמלים, אשרי מי שעמלו בתורה, ואז הופך הוא את ה"אשפה" ל"זהב". כי "אנו עמלים, והם עמלים. אנו עמלים ומקבלים שכר [גם עבוד עמל], והם עמלים ואינם מקבלים שכר" (ברכות כח ע"ב) -

יש לך אדם - המשך ה"חפץ חיים" - נגזרו עליו יסורים, עגמות נפש. והוא מכניס אורחים, והם טרחנים, ונוגנים, ויש כפוי טובה, ויש שאינם כה נקיים. והוא סובל. כמה שכר יקבל על כל הבלגה וסבל, ועם זה נפטר הוא בכך מהיסורים שנקצבו לו. ואם בגלל זה סובל הוא מאשתו, ואין לנו מושג איזה סבל זה, שכבר אמרו: "כל ימי עני רעים" (משלי טו, טז) (ואם הסובל מאשתו (סנהדרין ק ע"ב), "כל רעה, ולא אשה רעה" (שבת יא ע"א) - כמה צרות חוסך הוא, מלבד השכר המעודד לו!

וזהו שבקש דוד המלך עליו השלום: "אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי". רבונו של עולם, אם נקצבו לי רדיפות, שתהייה רדיפות מצד טוב וחסד שאעשה. "ושבתי בבית ה' לארך ימים", ירבה שכרי בעולם שכולו ארוך (קדושין לט ע"ב), וארויח בנין. כך יוצרים "מ"אשפה" "זהב"!

וקיבל תשובה, עוד בטרם פצה פיו לשאול!

ושמעתי על כך ספור נפלא בילדותי.

אדם הזדמן לנמל הגדול באודסה, וראה ספינות באות ופורקות מטען, סחורות שהביאו ממדינות הים, וטוענות בתבואה וסחורות המיועדות לארצות רחוקות. לפתע צד עינו ספינה, שטוענים אותה באבנים כבדות!

פנה לרב החובל שעקב מהרציף אחר הטענה, ותמה באזונו: "תבואה וסחורות, מובן. אבל אבנים, למה? וכי סחורת אבנים נמלט היעד?"

ענהו הקברניט: "ההשוכה פשוטה. אניה ללא משא צפה על פני המים ועלולה לאבד את שווי המשקל ולטבוע בסערה. חייבת היא להיות עמוסה במדה מסוימת של סחורה, שתשקיעה במים עד ירכה. כל ספינה יוצאת מכאן טעונת סחורה. לי אין סחורה לקחת, אני יוצא ליבא סחורה ממדינת הים. לכן בדרכי לשם אני טעון אבנים שיכבידו ויצייבו -

כאשר פגש מיד לאחר מכן בעיקב הוא שואל: "מי לך כל המחנה הזה אשר פגשת" - לשם מה היית צריך להקים עלי את כל המלאכים האלה שיכו אותי ויפגעו בי? השיב יעקב: "למצא חן בעיני אדוני" - כדי שתוכח שללמוד התורה שלי יש ערך, ותבין שלא אני חי בזכותך, אלא אתה חי בזכותי! אם עשו יבין זאת, תתפוגג השנאה והטינה שיש בלבו של יעקב ויסלח לו על שנטל ממנו את הברכות.

ה'שפה' שהבין עשו...

הדרך לגרום לעשו לדעת ולהבין את חשיבות התורה, מזכירה את הספור אודות אדם אחד שנעמד מול הפקידה בבנק ובקש למשוך עשרים אלף שקל מן החשבון שלו. הפקידה הקלידה את הנתונים שהכתיב לה, וגלתה שהוא באוברדרפט של מאתיים אלף שקל. "אינן אפשרות אדוני", אמרה לו.

"אבל אני רוצה".

"אי אפשר".

"אבל אני צריך".

"מה לעשות?".

היא ניסתה להסביר לו שוב ושוב, אבל האיש לא הצליח להבין. תור ארוך החל להשתרך אחריה, והפקידה שהייתה אובדת עצות, קראה לבסוף למנהל הבנק לפתור את הבעיה.

המנהל הוציא לפני האיש דפי חשבון, הראה לו את הנתונים, והסביר לו שאין אפשרות למשוך יותר כסף, אבל הוסיף בשלו - הוא רוצה כסף...

עשרים אנשים כבר עומדים בתור קצרי רוח, ולבסוף נגש אחד מהם, חם מזג מטבעו, וסטר לו על לחיו. באותו רגע הסתובב האיש והלך.

"אדוני", קרא לו המנהל, "מדוע לא הלכת קודם?"

"כי אתה רק אמרת לי", ענה הלוקח "הוא - הסביר לי..."

בלי מכות עשו לא הצליח להבין, ומכיון שכן, היו זקוקים לכתות המלאכים ש"סבירו" לו...

מאורע דומה מובא בספר "לב אליהו" מפי רבי הירש ברוידא, חתנו של הסבא מקלם זצ"ל, שספר כי הצאר ניקולאי היה אמור לעבור בתחנת הרכבת בעירו, ולאפי בני אדם התאספו כדי לראות את פניו. רבי הירש, שהיה באותה עת בחור צעיר, הצטרף גם הוא להמון הנלהב. כל הלילה המתין כולם בקוצר רוח, וכאשר הגיעה רכבת המלך החלו כל האנשים להריע בקולי קולות.

החל מן השרים שליווה את המלך יצא. הניף את ידו למעלה כדי להשתקם, וכשהשתררה במקום דממה, אמר להם: "רבותי, שימו לב - המלך עייף ושכב מעט לנוח, בבקשה מכם, אל נא תפריעו אותו ממנוחתו... לכו לבתים ושובו לכאן בעוד שעה".

מיד כשסיים הסתובב וכנס לקרון, והנה, רק נבלעה דמותו בפתח, החלו שוב האיכרים המגושמים לצעוק ולהריע למלך... שוב יצא השר ואמר להם: "היכן הנימוסים שלכם? אמרתי שתיקטרו עייף וזקוק למנוחה! לכו הביתה ובואו בעוד שעה!".

הצבור נתן לו לסיים את המשפט, אבל כשנכנס - חזרו כולם לצעקותיהם הקודמות. בפעם השלישית הצטרף אליו קצין בעל דרגה נמוכה ממנו, ורבי הירש שמע אותו לוחש לשור: "הי שיהי לי לדבר אתם".

כשתנה הירשות, הרים הקצין את קולו ושאל: "כלבים! האם לא שמעתם את מה שאומרתי לכם? אם לא תסתלקו מיד - יירו עליכם וכלכם תמותו!"... עוד בטרם סיים את המשפט, החלה הסתלקות המונית של איכרים, ובתוך זמן קצר התרוקן הרציף לגמרי... הבקשה לינימוסים ולדרך ארץ הייתה זרה להם, רק שפה של אימונים ומכות דברה אל ליבם.

זו הייתה ה'שפה' שהבין עשו, ואכן, מיד לאחר מכן אמר: "הי לך אשר לך", והודה ליעקב שהברכות שיכות לו. הוא הבין שיעקב, בזכות למוד התורה שלו, מביא את הברכה לעולם. עשו הוא מי שזורע את החטים, אך הן צומחות בזכות יעקב, השמש זורחת בזכותו, הגשם יורד בגללו והברכה בעולם כולו מגיעה מכוחו.

ואילו יעקב, אשר נודע לו בלילה, שעשו זוכה ל"טפול רציני" של מלאכי השרת, הבין כי כעת, כאשר הבין עשו את העניין, לא נשקפת כל סכנה לחייו, ומשום כך צרף את שני המחוות ובא עם כולם כדי לקדם את פני איתו.

יוחץ את העם אשר אתו ואת הבקר והגמלים לשני מחנות (לב, ז)

יעקב אבינו מתכוון לפגישה עם עשיו בדורון, בתפילה ובמלחמה. לקראת המלחמה הצפויה לו הוא מחלק את ילדיו ואת נשיו, ואף את צאנו ורכושו לשני מחנות. מתוך כוונה שאם יבוא עשיו על המחנה האחת ויכה בו - יהיה המחנה השני לפליטה.

באר על כך "עבד המלך": למדה תורה ירכה בך ארץ שלא יהיה אדם נותן את כל ממונו בזוית אחת. ממי אתה לומד זאת? מיעקב אבינו שנאמר: "יוחץ את העם אשר איתו?"

הדריכה מעין זו לשמירת הרכוש מופיעה גם בדברי חז"ל (בבא מציעא מב, א): "לעולם ישלש אדם מעותיו, שליש בקרקע שליש בפרקמטיא ושליש תחת ידו".

יעקב אבינו העניק במעשיו עצה טובה להגנת הרכוש על ידי חלוקתו לשניים, ושמירת כל אחד מן החלקים באופן אחר ובמקום שונה, כך שאם יאבד חלק אחד, יעלם או יגנב - יוותר החלק הנוסף.

בהקשר לכך מספר הרב מונק שליט"א בספרו "דרכי נועם" את המעשה הבא, המובא בחז"ל:

סוחר אחד נסע למקום רחוק עם סכום הגון באמתחתו, ולא ידע מה יעשה בו. מחד גיסא, חשש לשאת בחיקו סכום גבוה, ומאידך גיסא חשש להפקידו בידי אדם שלא מכיר. לבסוף חפר גומה בקרקע והטמין בה את הממון, אולם תוך כדי עבודתו לא הבחין בזוג עיניים חמדניות שעקבו אחריו מהבית הסמוך...

מיד עם לכתו הגיע השכן ושלח ידו ברכוש.

כעבור פרק זמן כלשהו שב הסוחר למקום המטמון, והנה - שוד ושבר - הכסף איננו! הוא הביט כח, וכה, והנה הבחין כי בקיר המטמון קים חור אשר בעודו ניתן לצפות על האיזור כולו, כולל שטח הקרקע בה הוטמן הכסף... מיהר היהודי אל בעל הבית שגר בסמוך ואמר לו:

"ראה אדוני, זה מקרוב באתי להתגורר כאן, ואיני מכיר איש עדיין. ברשותי שני ארנקים, האחד של חמש מאות זהובים, והשני של אלף זהובים. את הארנק של חמש מאות הזהובים טמנתי זה מכבר במקום מסתור, ועתה אני מסתפק מה לעשות בארנק השני, האם כדאי להטמינו אצל הארנק הראשון, או שמא עדיף להפקידו בידי אחד מתושבי המקום?"

"הטוב ביותר", יעץ בעל הבית, שכבר ראה בעיני רוחו את אלף הזהובים נופלים לידי, "להטמין את הארנק במקום בו הטמנת את הארנק הראשון".

מיד כאשר יצא הסוחר מביתו, התחלחל השכן. הלא בעוד רגע קט יחפור הסוחר במטמון, ויגלה כי רכשו נעלם לו, ודאי לא יטמין את הארנק השני באותו מקום.

רעיון מבריק עלה במוחו...

הוא ניגש והוציא את הארנק המלא עדיין, מיהר לעבר השדה והחזירו אל מקום הטמנתו. הסוחר אשר המתין לכך, ניגש למקום הסתר, נטל את הארנק הראשון שהושב למקומו, ומיהר חזרה לביתו...

וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשיו אחיו (לב, ז)

כתב הרמב"ן "ויש בזה עוד רמז לדורות, כי כל אשר ארע לאבינו עם עשיו אחיו - יארע לנו תמיד עם בני עשיו, וראוי לנו לאחוז בדרכו של צדיק, שנזמין עצמינו לשלושת השברים שהזמין הוא את עצמו, לתפילה, לדורון ולהצלה בדרך מלחמה, לברוח ולהינצל וכו'".

ובהמשך דברו מביא עוד: ורבותינו ראו עוד בזה עצה, אמרו (ב"ר ע"ח טו) רבי ינאי כד היה סליק למלכותא היה מסתכל בהדא פרשתא ולא היה נסיב עמיה רומאין, חד זמן לא איתסתכל בה נוסבי עמיה רומאין, ולא הגיעו לעכו עד שמכר פינס שלו מפני שהיתה קבלה בידם שזו פרשת גלות כשהיה בא ברומה בחצר מלכי אדום על עסקי הצבור היה מסתכל בפרשה זו ולכת אחרי עצת הזקן החכם, כי ממנו יראו הדורות וכן יעשו, ולא היה מקבל חברת אנשי רומי ללותו שאין מקרביין אלא להנאת עצמן ומפקירין ממנו של אדם:

לפנינו מהמעשים אודות הנהגות שנלמדו ע"י גדולי הדורות מפרשה זו (עיי"ש שמביא עוד כמה עובדות, והבאנו כאן אחד מהם):

הנצי"ב מוולוז'ין זצ"ל הגיע פעם הביתה, ורבי חיים מברייסק זצ"ל, נכדו, שלימים גם שימש כראש ישיבה בוולוז'ין. הבחין שפניו שך סבו עגומות.

שאל אותו: "זיידע, מה קרה?"

סיפר הנצי"ב: "רוצים לסגור את המקוה. אמנם זו לא פעם ראשונה שזוממים לעשות זאת, אלא שבפעמים הקודמות נתנו שוחד למושל והכל היה בסדר, אבל עתה הגיע מושל חדש והוא לא מוכן לקחת כסף, א בראין!"

אמר לו רבי חיים: "תן לי את הכסף, אני כבר אכניס לו את זה".

"לא תוכל", אמר הנצי"ב, "ניסיתי והוא לא לוקח", אבל רבי חיים בשלו: "אני אצליח לשחד את המושל לבטל את הגזירה!"

אחרי שכנועים הסכים הנצי"ב ונתן לרבי חיים את הכסף.

רבי חיים זצ"ל היה חכימה דיהודאי. המעשה התרחש בתקופת הקיץ. הלך רבי חיים לארון בו מאוכסנים בגדי החורף, הוציא את הקוטשמע [כובע הפרוה] הגדול והרחב, ואת המגפיים, לבש הכל וכך הלך לבית המושל.

דפק בדלת. הממונה פותח את הדלת ורואה לפניו בריה משונה, עם קוטשמע ומגפיים באמצע הקיץ... "כן, מה אתה רוצה?"

"אני נכד של הרב, הוא שלח אותי בשליחות חשובה אל המושל".

"המתן רגע".

נגש הממונה אל המושל ואמר: "יש כאן אברך הטוען שהוא נכד של הרב, והרב שלח אותו".

"בסדר, שיכנס".

כשנכנס, הביט בו המושל בתדהמה. "רגע אחד", אמר, "לפני שאתה מדבר ברצוני להבין משהו. בחוץ חם ואתה לבוש בגדי חורף כבדים, מדוע?"

"אני אסביר לך", אמר רבי חיים, "אמי הגיעה אלי בחלום ואמרה שהיום ירד שלג והיה כפור, כמו בשיא החורף הרוסי. אנני מחפש לעצמי צרות, לא רציתי להצטנן ולכן התלבשתי כראוי לזוג אוויר סוער שכזה, להיות בטוח שהכל יהיה בסדר..."

המושל פרץ בצחוק. "אמא שלך הגיעה בחלום... תגיד לי, אתה באמת מאמין בחלומות?"

"כן, אדוני המושל. אל לך לצחוק מהחלומות של אמא שלי. זו לא פעם ראשונה שהיא אומרת דברים והם מתקיימים, ואם היא אומרת שיהיה שלג - אני מאמין לה שיהיה שלג!"

"אח, יהיה שלג?"

"כן, ואני מוכן להתערב על כך", אמר רבי חיים.

"על כמה?"

"על כך וכך", וכאן נקט רבי חיים בסכום גבוה - הסכום שהוקצב לדמי השוחד לביטול גזרת המקוה.

"טוב, בסדר", הסכים המושל, "בא ונראה עד הלילה מה יהיה".

כמוכן שעד הלילה לא ארע מאומה. לא שלג, לא גשם ולא כפור.

בלילה הגיע רבי חיים עם הכסף לבית המושל.

"אתה רואה? סנט בו המושל, "אמרת לי לא יהיה שלג!"

אמר לו רבי חיים: "מה אני יכול לעשות שהחלום של אמא שלי לא התקיים. הפסדתי בהתערבות, הא לך הכסף".

אולם לפני שיצא מהחדר, לחש לכיוון המושל: "אבל בעיניי המקוה - יהיה בסדר, הלא כן?"

יהודי המקום.

(יחי ראובן)

בדרך הדרוש

היה זה יום חמים וכתבו כבר שרמנו על ר"מ היוצא מעשו מורעו של נירון קיסר וכמ"ל באגדת הנוקין ולדברינו הוא כמין חומר וירא מפני מה והלא יש בידו תורה ומע"ט ולא חיישין שבא גירום החטא אבל יוצר לו שבא הירוג את אחרים זה ר"מ דלא דריש נקודי ואז נוכח לדרוש נקודי ואז חיישין שבא גירום החטא מנקודות לולא וכמ"ל (בבית הלוי)

ויותר יעקב לבדו (לב, כה) ופרש"י שכה פכן קטנים. ונ"ל עפ"י

וירא יעקב מאד ויצר לו (לב, ח) ע"פ קטנתי מכל החסדים פירשי"י נתמעטו וכו' וכו' לכן אני ירא שבא משהבטחתי נתלכלכתי בחטא ויגרום לי להמסר ביד עשו. והנה בברכות דף ד' דרשו למה נקוד על לולא, שהרי מובטח שכר טוב לצדיקים כו', אלא, שבא גירום החטא וא"כ פחד יעקב מעשו תלוי אם דרשניו את הניקוד ובמנותן דף פ"ז איבא ר' מאיר נקודי לא דריש. וא"כ לר"מ לא הי"ל לפחד כלל שבא גירום החטא. והנה ע"פ וירא ויצר לו שבא יורג ושטא